

ความแตกต่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นาวาอากาศโท ดร.สุมิตร สุวรรณ¹

การวิจัย คือ การค้นคว้าหาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงอย่างมีระบบแบบแผน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นกระบวนการสร้างความรู้ใหม่ ซึ่งในการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์หากแบ่งตามลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ *การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)* และ *การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)* โดยปกติเรามักจะคุ้นเคยกับการตอบแบบสอบถามที่มีใครก็ไม่รู้มักจะส่งมาให้เราตอบอยู่บ่อย ๆ นั่นคือ ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเป้าหมายใหญ่ คือ การศึกษาความรู้ ความคิด พฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นเหตุเป็นผล พิสูจน์และอ้างอิงได้ ซึ่งนำไปใช้อธิบายหรือทำนายพฤติกรรมของคนในภาพกว้าง โดยให้ความสำคัญแก่ข้อมูลที่แจ่มชัดหรือวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ ใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลอาจบอกว่าอะไรมากกว่ากัน อะไรสัมพันธ์หรือไม่สัมพันธ์กับอะไร อะไรแตกต่างจากอะไร เช่น การศึกษาเรื่องขวัญกำลังใจในการทำงานของข้าราชการ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล อาจพบว่า ขวัญกำลังใจในการทำงานของข้าราชการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.25 แปลความได้ว่า ข้าราชการมีขวัญกำลังใจในการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง ถ้าจำแนกข้อมูลตามตำแหน่งหน้าที่ พบว่า ตำแหน่งอธิบดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.30 ตำแหน่งหัวหน้าแผนก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 แปลความหมายได้ว่า มีขวัญกำลังใจในการทำงานอยู่ในระดับปานกลางเหมือนกัน หากดูตัวเลขในเบื้องต้นหัวหน้าแผนกน่าจะมีขวัญกำลังใจในการทำงานดีกว่าอธิบดี แต่ในการวิจัยนั้นถือว่ายังสรุปไม่ได้ว่ามีขวัญกำลังใจในการทำงานแตกต่างกันหรือไม่ ต้องทดสอบความหมายหรือที่เรียกว่าความมีนัยสำคัญทางสถิติ (significance) ก่อน โดยปกติงานวิจัยทางสังคมศาสตร์มักจะตั้งไว้ที่ระดับความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยการป้อนข้อมูลเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เช่น SPSS เครื่องก็จะคำนวณให้เสร็จว่า significance หรือไม่ ถ้า significance ก็แปลว่า ตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันมีขวัญกำลังใจในการทำงานแตกต่างกันจริง หมายความว่า คนที่มีตำแหน่งหน้าที่สูงกว่า (อธิบดี) มีขวัญกำลังใจในการทำงานน้อยกว่าคนที่ตำแหน่งหน้าที่ต่ำกว่า (หัวหน้าแผนก) เพราะอะไรก็ต้องไปหาสาเหตุโดยการตั้งสมมติฐานและทดสอบต่อไป เช่น เพราะถูกนักการเมืองสั่งย้ายบ่อยครั้ง โดยเฉพาะช่วงเปลี่ยนรัฐบาลหรือใกล้ ๆ เดือนตุลาคม...

สำหรับการวิจัยอีกชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า *การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)* นั้น เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความจริงในทุกมิติ สนใจข้อมูลด้านความรู้ลึกซึ้ง การให้ความหมายหรือคุณค่ากับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยม พฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของบุคคล เน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง มักใช้เวลานานในการศึกษาติดตามระยะยาว ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์เป็นวิธีหลักในการ

¹ ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน

เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive) ตัวอย่างเช่น ถ้าเราอยากจะศึกษาว่าทำไมผู้หญิงหรือนักศึกษาถึงขายบริการทางเพศ ถ้าเราไปแจกแบบสอบถามสงสัยคงไม่มีใครตอบให้หรือกว่าทำไมถึงมาขายบริการ ขายมาแล้วก็ครั้ง ได้เงินก็บาท เอาเงินไปทำอะไร เสียเวลาทำไม หากินหมด แล้วก็ไม่มี ความหมายอะไรมากนัก ไม่สามารถทดสอบได้ด้วยตัวเลขทางสถิติ ดังนั้นเราจึงต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการเข้าไปสังเกตพฤติกรรมของผู้หญิงกลุ่มนี้ เช่น ในสถานอาบอบนวดหรือสถานศึกษาแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้ มีการพูดคุยกันชนิดที่เรียกว่า การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) ถ้าเป็นผู้ขายไปถามเขาอาจไม่ตอบก็ได้ เพราะกลัวเป็นตำรวจมาล่อซื้อเพื่อจะมาจับหรือเปล่า การศึกษาโดยวิธีนี้ก็เพื่อศึกษาว่าเขาให้ความหมายและคุณค่าอะไรกับชีวิต เช่น “พรหมจรรย์” หรือ “เงิน” หรือ “เกียรติยศและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เมื่อได้ข้อมูลในระดับหนึ่งที่มาพอสมควรก็ให้นำข้อมูลเหล่านั้น มาตีความและสร้างข้อสรุปว่า ทำไมผู้หญิงถึงขายบริการหรือเป็นโสเภณี ซึ่งสุลีมาน วงศ์สุภาพ ได้ทำการศึกษา ในทำนองนี้ในราวปี พ.ศ.2537 เรื่อง “นางงามตุ๊กกระจก : การศึกษากระบวนการกลายเป็นหมอนวดไทย” พบว่า ความยากจนทำให้ผู้หญิงไทยในชนบทต้องมาเป็นหมอนวดหรือโสเภณี อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันคงไม่ใช่ เพราะความยากจนแล้ว น่าจะเป็นเพราะสังคมเราได้กลายเป็นสังคมวัตถุนิยม ซึ่งให้ความสำคัญใน “วัตถุและเงินตรา” มากกว่าความถูกต้องดีงามหรือสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจของมนุษย์...

ลักษณะที่สำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ มีดังนี้

1. เน้นข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด จิตใจ การให้ความหมายหรือคุณค่ากับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยม หรืออุดมการณ์ของบุคคล
2. เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ในบริบทสังคมและวัฒนธรรม หรือสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง ในภาพรวม โดยการมองจากหลายแง่มุม มักจะมีการวิจัยในสนาม (field research)
3. เป็นการศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึกบางเรื่อง บางประเด็น เพื่อให้เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์สังคมที่เกิดขึ้น
4. คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย โดยการเข้าไปสัมผัสกับผู้ถูกวิจัย เพื่อสร้างความสนิทสนมคุ้นเคยและความไว้วางใจ
5. ใช้การพรรณนาให้เห็นรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนหรือกรณีที่ศึกษา และใช้การวิเคราะห์ตีความ โดยนำข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อย ๆ หลาย ๆ กรณี มาสรุปเป็นเชิงนามธรรม โดยพิจารณาจากลักษณะร่วมที่พบ

ความแตกต่างระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นเรื่องของ การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร อย่างน้อย 2 ตัว เพื่อตรวจสอบสมมติฐานที่ได้เจาะจงตั้งเอาไว้ก่อน โดยรองรับด้วยแนวคิดทฤษฎีหรือองค์ความรู้ต่าง ๆ แต่การวิจัยเชิงคุณภาพจะเป็นเรื่องปรากฏการณ์ทางสังคม เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายความหมายปรากฏการณ์

ทางสังคม ซึ่งต้องดูเป็นองค์รวม (holistic) เพราะชีวิตคนหรือสังคมมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกันหลายเรื่อง ไม่สามารถดูตัวแปร 2 - 3 ตัวได้ การวิจัยเชิงคุณภาพจึงไม่จำเป็นต้องตั้งสมมติฐานหรือมีแนวคิดทฤษฎีรองรับเอาไว้ก่อน แต่เป็นการสร้างองค์ความรู้หรือทฤษฎีใหม่ ๆ ตลอดจนข้อเท็จจริงใหม่จากที่เคยรู้มาแต่เดิม

2. การวิจัยเชิงปริมาณ ไม่ให้ความสนใจในบริบทรอบ ๆ ว่าเป็นอย่างไร เพราะสามารถควบคุมตัวแปรได้หมด แต่การวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสนใจในเรื่องของบริบท (context) ทางสังคมวัฒนธรรม เพราะบริบทในแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน เช่น ในเมืองกับในชนบท พุทธกับมุสลิม เป็นต้น

3. การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเป็นหลัก ใช้ระยะเวลาศึกษาไม่นาน ไม่ต้องทำความเข้าใจหรือสร้างความคุ้นเคยสนิทสนมก่อน เมื่อตอบแบบสอบถามให้เสร็จเรียบร้อยแล้วผู้วิจัยก็จากไปหรือที่เรียกว่า “ดีหัวแล้ววิ่งหนี” ในขณะที่แบบสอบถามอาจมีข้อจำกัด เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่ไม่รู้หนังสือหรือมีการศึกษาน้อยเขาจะไม่สามารถตอบแบบสอบถามได้ หรือถ้าแบบสอบถามมีจำนวนมากคนก็ไม่อยากตอบแบบสอบถาม แต่การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การตะล่อมกล่อมเกล่า การสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยต้องออกไปสัมผัสแหล่งข้อมูลด้วยตนเองกับกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของปัญหา ในเบื้องต้นจะต้องสร้างความคุ้นเคยสนิทสนมก่อนและใช้การศึกษาติดตามระยะยาว

4. การวิจัยเชิงปริมาณ ลักษณะข้อมูลที่ได้จะเป็นตัวเลขหรือสถิติ สามารถแจกแจงได้ แต่การวิจัยเชิงคุณภาพ ลักษณะข้อมูลจะเป็นการพรรณนาความเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สภาพแวดล้อม บริบททางสังคม วัฒนธรรม รากเหง้าของปัญหา ความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือคุณค่ากับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยม พฤติกรรมหรืออุดมการณ์ของบุคคล

5. การวิจัยเชิงปริมาณ ตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามหรือแบบทดสอบ โดยผู้เชี่ยวชาญที่เป็นนักวิชาการ เพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกันเพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของเครื่องมือที่ใช้ในการวัด แต่การวิจัยเชิงคุณภาพไม่จำเป็นต้องตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัย เพราะตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาโดยวิธีการที่เรียกว่า การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่ 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ และ 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม

6. การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลโดยอาศัยคณิตศาสตร์หรือสถิติขั้นสูงด้วยการป้อนข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งในปัจจุบันมักจะนิยมใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เช่น SPSS แต่การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์โดยการตีความในคำพูด ความรู้สึกหรือความคิดเห็นของคนที่เกี่ยวข้อง โดยโยงไปถึงแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้ความหมายแก่ข้อมูลที่ได้ หลังจากนั้นจึงทำการสร้างข้อสรุปในเรื่องดังกล่าวขึ้น แต่หากเป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีที่เรียกว่า การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ให้เห็นว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร...

7. การวิจัยเชิงปริมาณ นำเสนอข้อมูลด้วยตัวเลขในลักษณะของตารางประการบรรยาย มีความกระชับตรงไปตรงมาตามหลักฐานหรือผลการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาความเชิงบอกเล่าในลักษณะของตัวอักษรและรูปภาพของคนในสถานการณ์ที่ศึกษา เสริมด้วยข้อมูลซึ่งเป็นคำพูดที่น่าสนใจของให้ข้อมูล นอกจากนี้จากกล่าวถึงบริบทในสภาพแวดล้อม โดยมีข้อมูลตัวเลขประกอบบ้าง เพื่อความน่าเชื่อถือหนักแน่นของการวิจัยก็ได้

อย่างไรก็ตาม จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าการวิจัยทั้ง 2 วิธีนี้มีความแตกต่างกัน การวิจัยเชิงคุณภาพมีความยืดหยุ่นกว่าการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งในเรื่องความเป็นธรรมชาติในวิธีการศึกษา สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างผสมกลมกลืนกับบริบท ความเป็นองค์รวมของการศึกษาโดยไม่แยกส่วน วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และจำนวนผู้ให้ข้อมูล แต่ก็มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและทำได้เฉพาะกรณี ซึ่งไม่สามารถทำการศึกษากับคนจำนวนมากได้หรือไม่ใช้ตัวแทนของประชากรที่ศึกษาทั้งหมด ดังนั้นข้อค้นพบจึงไม่สามารถนำไปใช้อ้างอิงกับกรณีอื่น ๆ ได้ (generalization) หรือได้น้อย อีกทั้งการศึกษาในภาคสนามตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจะต้องได้รับการฝึกฝนมาเป็นพิเศษสำหรับการวิจัยชนิดนี้ จึงมักถูกโจมตีในเรื่องอคติส่วนตัวหรือความรู้สึกนึกคิดที่หล่อหลอมมาจากประสบการณ์เดิม ซึ่งอาจส่งผลโน้มเอียงต่อความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดังนั้นการจะเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ผู้วิจัยจะต้องตระหนักถึงเนื้อหาความรู้ในศาสตร์หรือสาขาวิชานั้น ๆ รวมถึงลักษณะของเรื่องที่จะทำการวิจัย โจทย์หรือคำถามการวิจัย วัตถุประสงค์ในการวิจัย ตลอดจนความถนัดหรือความสนใจของผู้วิจัยด้วย

เอกสารอ้างอิง

- สุรางค์ จันทวนิช. 2554. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดติงส์. 2552. **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย**. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ผ่องพรรณ ตรัยมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. 2553. **การออกแบบการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

.....